

Hogyan válasszunk elektronikus szótárt a nyelvtanuláshoz?

Korunk nyelvoktatása egyre szorosabban egybefonódik a modern technológia vívmányival (Würffel, 2010). Az elmúlt évek, évtizedek folyamán folyamatosan jelentek meg a modern oktatási eszközök felhasználási lehetőségeivel, értékelési és elemzési szempontjaival foglalkozó munkák, de a technológiai fejlődés mindig új és újabb lehetőségekkel és kihívásokkal szembesíti a nyelvtanulót és a nyelvtanárt egyaránt. (1) Az alábbi cikk az egyik legalapvetőbb és folyamatosan növekvő jelentőséggel bíró modern nyelvtanulási segédeszköz, az elektronikus szótár témakörével foglalkozik.

Célja, hogy az olvasó alaposabban megismerje az elektronikus szótárak és a korábban megszokott, nyomtatott változatuk szerkezetének különbségeit, valamint az ebből adódó, a nyelvtanulás, nyelvtanítás szempontjából fontos elemzési, értékelési szempontokat. A részletesen tárgyalt elemzési kritériumokat a cikk végén táblázatos elemzőlista formájában is megtalálhatjuk, mely arra hivatott, hogy a nyelvtanulási folyamat résztvevőinek a gyakorlatban is megkönnyítse a szótárválasztást.

Mit nevezünk elektronikus szótárnak?

Amennyiben a szótárak általános ismérveit, tartalmait vesszük alapul, az adathordozótól függetlenül alkalmazható a következő meghatározás: „A szótár olyan egy- két- vagy többnyelvű strukturált adatbázis, amely – hordozótól függetlenül – szavak, kifejezések, fogalmak jelentését, magyarázatát, eredetét, egyszóval jellemzőit, és ezeknek adott szempont szerint, kulcsszavakkal történő osztályozását tartalmazza, egy meghatározott korpusz vizsgálata alapján.” (Fóris, 2002a, 21. o.)

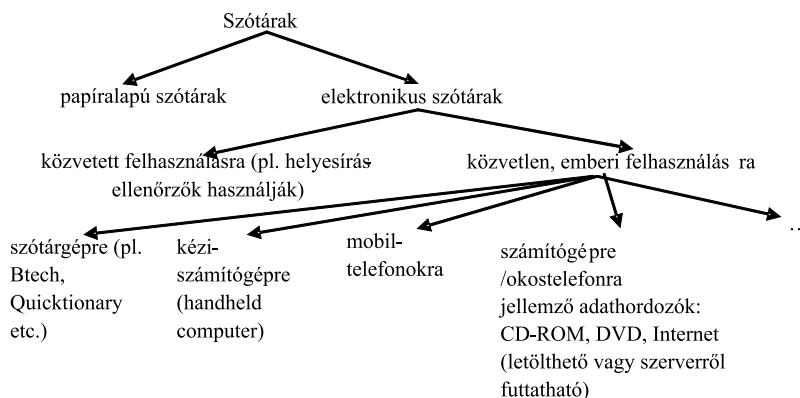
Az elektronikus szótárak egyes típusainak konkrét meghatározásánál azonban nehézséget okoz – ahogyan más, modern oktatási eszközöknél is tapasztalhatjuk –, hogy több, terminológiájában nem egységes meghatározási és tipologizálási formával találkozhatunk (Dringó-Horváth, 2003a, 2003b; Engelber és Lemnitzer, 2001; Prószéky, 1997; Prószéky és Kis, 1999; Schall, 2007; Wiegand, 1998). Ezek alapján az 1. ábra segít meghatározni a jelen cikkben bemutatni és értékelni kívánt szótártípust.

A táblázatban szereplő eszközök sora a technika fejlődésével természetesen folyamatosan bővíthető. Cikkemben a kerettel jelölt szótártípust szeretném részletesen tárgyalni, és a feltárt jellemzők alapján bemutatni, milyen értékelési szempontok alapján lehet és érdemes korunk nyelvtanárának illetve -tanulójának elektronikus környezetben való használatra szánt szótárt választani. Vizsgálódásaim legfőképpen a kétnyelvű szótárakra irányultak, a cikkben szereplő konkrét példák pedig angol-magyar, illetve német-magyar nyelvpárokat tartalmazó szótárakból származnak.

A nyomtatott és az elektronikus szótárak szerkezetének különbségei

A papíralapú szótárak szerkezete négy kapcsolódó, de egymástól jól elkülöníthető szerkezeti egységből áll:

a) megastruktúra/kapcsolódó szövegrészek (tájékoztató a használathoz, nyelvtani táblázatok, rövidítésjegyzék, rendhagyó igék jegyzéke, fonetikai hangjelek táblázata stb.),

1. ábra. Elektronikus szótárak besorolása a publikációs forma alapján

b) makrostruktúra (a szótár címszavai [lemmái] alfabetikus, tematikus stb. elrendezésben),

c) mikrostruktúra (szócikkek, a címszóhoz tartozó legfontosabb információkkal) és

d) mediostruktúra (utaló szócikk, mely valamely más, önálló szócikkre, illetve egyéb kapcsolódó szövegrészre utal).

Az elektronikus környezet hatására ezek a szerkezeti elemek szükségszerűen megváltoznak (Dringó-Horváth, 2003; Engelberg és Lemnitzer, 2001; Fóris, 2002a, 2002b; Gonda, 2009; Prószéky, 2004). A lineáris szerkezetű, nyomtatott megjelenés helyett felhasználói felülettel találkozunk, ahol a megszokott strukturális elemek helye, elérhetősége és megjelenési formája is megváltozik. Lapozgatás és abcémutatató regiszter helyett a keresés során lehulló menüvel, keresőmezővel, a programkezeléshez használható ikonokkal/gombokkal találja szemben magát a felhasználó. Jellemző a multimedialitás megjelenése, mely lehetővé teszi, hogy a megszokott szöveg és esetleg kép mellett hangok, animációk, mozgóképek is segítsék a felhasználót. Az adatbázis-alapú tárolás és a hipermedialitás lehetősége (hiperhivatkozások/linkek használata) pedig az egyes szótárrészek szorosabb összekapcsolását, illetve egymástól függetlenül előforduló információk összerendezését, vagy akár több szótár egy felületen belüli kezelését eredményezheti. Mindezek a változások azonban csak akkor észlelhetők, ha az elektronikus szótár valóban kihasználja az új típusú környezet nyújtotta lehetőségeket, különben, ahogyan azt Prószéky (2004, 81. o.) is írja, csak egy hagyományos szótár elektronikus formájú megjelenítéséről beszélhetünk.

A megastruktúra megváltozása

A lineáris struktúra feloldása a kapcsolódó szövegrészek elérhetőségére, megjelenési formáira is kihatással van. Jó példa az elektronikus környezet nyújtotta lehetőségek kihasználására, ha ezeket a szövegrészeket a felhasználó igényének megfelelően érheti el, jelenítheti meg. Így akár néhány, hagyományos értelemben vett kapcsolódó szövegrész – mint például rövidítésjegyzék vagy fonetikai írásjelek jegyzéke, esetleg nyelvtani táblázatok – feleslegessé is válhat, ha azok az adott szócikknél egérkattintással, egér fölé helyezésével vagy egyéb módon (például hang használatával) megjeleníthetőek. Erre találunk jó példát a Scriptum kiadó GIB szótára esetében, ahol a kiejtés mind hangfájl (a hangszóró ikonra kattintva), mind pedig fonetikai átírás formájában elérhetővé válik, valamint a rendhagyó igék melletti számra kattintva megjeleníthető az igéhez tartozó további nyelvtani információ (2. ábra).

2. ábra. Kapcsolódó szótárrészek megjelenítése a GIB Német-Magyar szótárban

Sajnos azonban gyakori az a jelenség, hogy egy szótár elektronikus változatában a kapcsolódó szövegrészek ott sem kapnak helyet, ahol továbbra is nagy szükség volna rájuk. Így például több esetben megtalálhatjuk a fonetikai írásjelek használatát anélkül, hogy az írásjelek jegyzéke bármilyen úton-módon elérhetővé válna számunkra. Extrém esetben még egyazon szótárkezelő programon belül is találkozhatunk – több szótár együttes kezelése során – különböző fonetikai átírással, írásjelek jegyzéke nélkül. És bár az új mediális forma jóval nagyobb tárolási kapacitást tesz lehetővé, mint a nyomtatott megjelenítés, csak elvétve találunk elektronikus szótárakban olyan fontos kapcsolódó szövegrészeket, mint például tájékoztató a szótár használatához (tartalmi kérdésekre és nem csak technikai jellemzőkre gondolva), nyelvtani táblázatok, rendhagyó igék jegyzéke, rövidítésjegyzék, levélírási formák/segédletek, szótárhasználati, illetve szótanulási gyakorlatok stb.

Vigyáznunk kell továbbá arra is, hogy egyes kapcsolódó szövegrészek (például a hagyományos értelemben vett előszó) a megfelelő termék kiválasztását hivatottak elősegíteni, így ezeket fontos a vásárlás előtt is (például a borítón vagy a honlapon) hozzáférhetővé tenni. Jó példával jár elől ezen a területen a Morphologic cég, melynek szótáraitól részletes információt találunk a honlapon, és a szótárak egy részlete (például az A betűhöz tartozó szócikkek) ingyenesen letölthetők, és ténylegesen kipróbálhatóvá válnak a megvásárlás előtt.

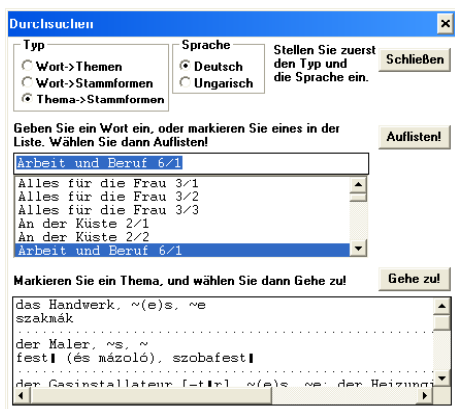
A makrostruktúra megváltozása

A makrostruktúra megváltozásával kapcsolatban leginkább a flexibilitás lehetőségéről kell említést tenni, mely egyaránt vonatkozik a megjelenítés, illetve a tartalom flexibilitására, és ezzel kapcsolatban át kell tekinteni a keresési lehetőségek megváltozását is.

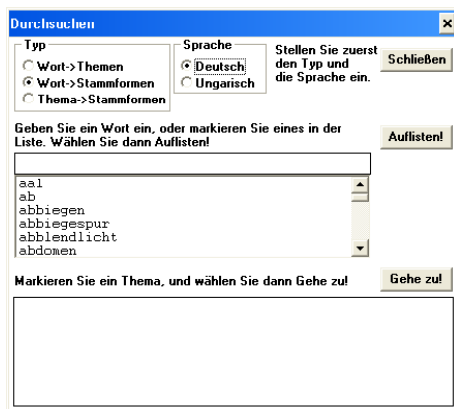
A makrostruktúra megjelenítésének flexibilitása azt eredményezi, hogy a szótár szólistája nem csak egyfajta rendezési elv alapján érhető el, kereshető, hanem megfelelő adatbázis-kezelő program, valamint felhasználói felület esetén egyéni felhasználói igény szerint változtatható.

A PicDic szótárak esetében például beállítástól függően a címszavakat tematikusan is (itt szavak és képek alapján is kereshetek) (3. ábra) és alfabetikusan is rendezhetem (4. ábra).

Hasonló a helyzet a szótárkezelő-rendszereknél ('multiple dictionary search engines' vagy 'one-Look dictionaries'), melyek egyszerre több (interneten akár több száz) különböző rendezési elvű szótárat is egyidejűleg képesek kezelni. Így válik lehetővé, hogy egyazon keresési művelet eredményeként esetleg az ábécé szerinti, a tematikus stb. környezet is egy kattintásra láthatóvá válik.

3. ábra. A címszavak tematikus rendezése a PICDIC szótárakban

4. ábra. A címszavak alfabetaikus rendezése a PICDIC szótárakban

A makrostruktúra az elektronikus környezetben úgy is megváltoztatható, hogy egyes esetekben lehetőség nyílik saját szócikk, vagy akár teljes szótárak/szószedetek felvételére, ezek megváltoztatására vagy törlésére. Erre találunk példát a MoBiDic szótáraknál, ahol saját szócikkkel bővíthetjük szótárunkat, melyeket a felvétel után a program a meglévőkhöz hasonlóan kezel: kereshetünk a címszavakra, illetve a szócikkben megadott egyéb információkra is. Ugyancsak ehhez a ponthoz kapcsolódik a Morphologic cég több termékénél megtalálható „ismeretlen szavak gyűjtése” funkció, mellyel a szótárakban hiába keresett elemeket automatikusan vagy egyetlen gombnyomásra elküldhetjük a kiadónak, remélve, hogy a következő frissítés, aktualizálás anyaga tartalmazza majd az általunk hiányolt szócikkeket is. A bemutatott lehetőségek által a papíralapú szótárak statikus szólistája egy flexibilis, saját igény szerint formálható szólistára cserélődik.

A felhasználó számára tehát gyakran láthatatlan, illetve könnyebben megváltoztatható makrostruktúra megjelenésénél a szótárhasználat hatékonysága nagymértékben függ a felkínált keresési lehetőségektől. A lehetőségek száma a számítástechnika rohamos fejlődéséből adódóan folyamatosan változik, az eddigi munkák alapján (Dringó-Horváth, 2003a; Engelberg és Lemnitzer, 2001; Slegers, Gödert, Oswald és Rösch, 2000; Hall, 2000; Klosa, Lemnitzer és Neumann, 2008) szeretném a leggyakrabban előforduló lehetőségeket a következőkben röviden bemutatni:

Lapozó-keresés (Browsing)

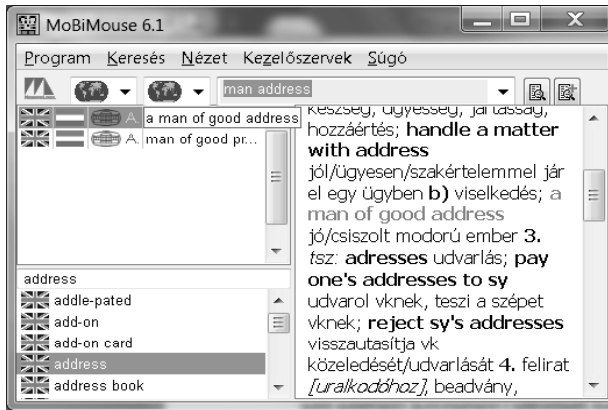
Ez a keresési mód hasonlít leginkább a nyomtatott szótárakban való kereséshez: a felhasználó a címszavak közül, legördülő menüsávot használva választja ki a szükséges elemet (gyakran használatos a keresőszó megadása után, a keresés további szűkítésénél).

Keresés keresőszóval

A keresett elemet a keresőfelületbe írjuk és pillanatok alatt a szótár megfelelő bejegyzéséhez ugorhatunk. Ezt a keresési alaptípust egészíthetik ki az alábbi, további lehetőségek:

Keresés logikai operátorokkal

A számítástechnikában gyakran használatos logikai operátorok lehetőséget adnak például valamely elemek együttes keresésére (AND / + jel), elemek elkerülésére (NOT / - jel), vagy éppen a szó szerinti keresésre (idézőjel használata), így könnyítve meg többszavas kifejezések (kollokációk, szólások, példamondatok stb.) kikeresését a szótárban. A Mobidic szótár kezelőfelületénél például már beépítették a leggyakrabban használatos logikai operátort (AND /+ jel), így a megfelelő ikonra kattintva azonnal elindíthatjuk a begépelt elemek együttes keresését (5. ábra).

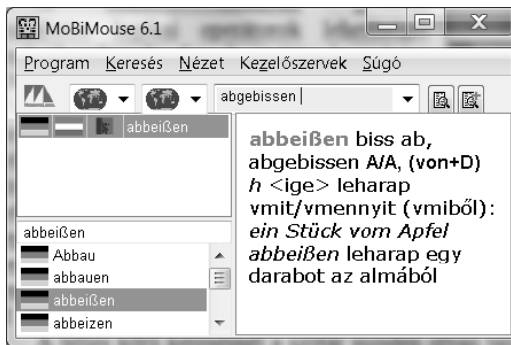
5. ábra. Begépelt elemek együttes keresése a MoBiMouse szótárakban (+jeles ikon használata)

Teljes körű keresés

A teljes körű keresésnél a szótár minden olyan találatot kilistáz, ahol a keresőmezőbe beírt elem előfordul. Így a keresett elemet mind külön címszóként, mind pedig egyéb előfordulási helyein is (más címszó alatti példamondatokban, definíciókban stb.) megtaláljuk.

Ragozott alakok keresése

Ennél a meglehetősen újszerű keresési módnál a szótárprogram képes a ragozott formákat visszavezetni az alapszóra, így akár azonnal megjelentetve a kívánt szótárhelyet, vagy szükség esetén (például utalás-képpen a rendhagyó igék ragozására) utaló szócikk beiktatásával, mellyel sok nehézségtől kíméli meg a gyakorlatlan nyelvtanulót/szótárhasználót (6. ábra).

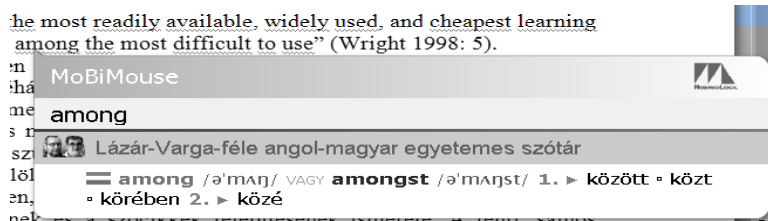
6. ábra. Ragozott alak megadásakor az alapszó kikeresése a MoBiMouse szótárakban

Egyéb média használata

Főként képes szótárakra jellemző mód a kép kiválasztásával elindított, ennél kevésbé használatos a hangzó szöveg alapján (mikrofon vagy fonetika átírás segítségével) indított keresés.

Pop-up szótár, szótár Pop-up funkcióval

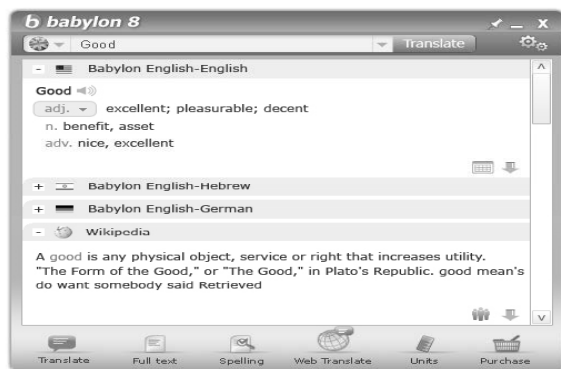
Egyes szótárakat speciálisan úgy szerkesztettek meg, hogy más programokból (például MSWord, Adobe Acrobat Reader stb.) közvetlenül elérhetővé váljon a szótár tartalma, vagy a szótár átállítható legyen és képes legyen ilyen módon is működni. Ekkor a megfelelő szótári tartalom kis ablakocská, szövegbuborék segítségével jeleníthető meg az egérrel/egérekattintással kijelölt hely közelében. Ez a funkció az idegen nyelvű szövegek olvasását és megértését oly módon leegyszerűsíti és felgyorsítja, ami számunkra eddig elképzelhetetlen volt (7. ábra).

7. ábra. Pop-up / buborékos megjelenítés a MoBiMouse szótáraknál

Keresés a weben

Az internet elterjedése a modern lexikográfia számára is új távlatokat nyit. Erre nyújt példát az internetes keresés megjelenése, ahol a szótár a hiányzó információ esetén felajánlja a keresés folytatását a webes keresőfelületeken, illetve egyéb, webes szótárakban, szöszedetekben. A Pop-up funkcióval is rendelkező Babylon szótár például az eredménytelen keresés után felajánlja a Google kereső használatát (az ikonra kattintva a keresőoldalon már a beírt elemhez kapcsolódó keresés eredményeit olvashatjuk), vagy egyéb, weben elérhető szótárak, szöszedetek átvizsgálását. Amennyiben a szótár más szótárak elemei között megfelelő találatra bukkan, a keresőablakban prezentálja a talált szótárrészeket, és a felhasználó adott ikonra kattintva azonnal felveheti ezeket a szöszlistába (8. ábra).

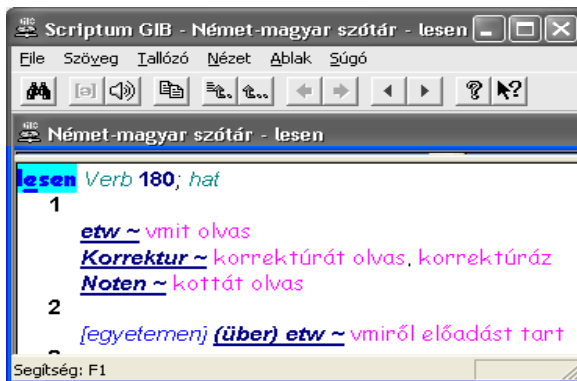
8. ábra. Több szótár együttes keresése és webes keresés a Babylon szótárban

A mikrostruktúra megváltozása

A mikrostruktúra megváltozása egyrészt a megjelenítési mód megváltozásában mutatkozik: a szokásos tipográfiai (írasmód, betűméret stb.) és nem tipográfiai (zárójel,

vessző stb.) eszközök mellett az új környezet egyéb lehetőségeket is felkínál a szócikk tagolásánál, melyeket a felhasználó gyakran saját igényeihez is igazíthat, elősegítve ezzel egyéni tanulási folyamatait.

Bár az általam vizsgált szótársoportnál legtöbb esetben a papíralapú szótárakhoz hasonló megjelenésformával találkozunk, néhány esetben a szokásos eszközökön túl további, jó megoldásokkal is találkozhatunk: színek (GIB, MoBiMouse, MoBiDic) vagy akár hangok (PicDic) használata a szócikkek strukturálására, melyek néhol egyéni, felhasználótól függő beállításokat is engedélyeznek. A PicDic szótáraknál például lehetővé válik a szócikk egyes részeinek (címszó, jelentés, német, illetve magyar kollokációk) együttes, illetve külön-külön történő felolvastatása. A GIB szótárak pedig lehetővé teszik, hogy a funkcionálisan elkülönülő szócikk-részek különböző, a felhasználó által kiválasztott beállításokkal különüljenek el egymástól (színek, betűméret, írásmód) (9. ábra).

9. ábra. Egyéni megjelenítési beállítások a GIB szótárnál

A megjelenítés megváltozásánál gyakori, hogy a megjelenített információ mennyiségét változtatjuk meg, a felhasználó igényének megfelelően. Így például a SZTAKI szótárak mikrostrukturájánál a címszavakhoz tartozó információk bővíthetők: a kiejtés fonetikus átírása megjelenhet a szócikkben, de beállítható, hogy csak egérrattintással, vagy az egér szó fölé helyezésével váljon láthatóvá, illetve kérhető a jelentés megadása jelyelvi jelek használatával is, ekkor videón láthatjuk a jelentés elmutogatását.

A másik jellemző változás, hogy a merevlemezre telepíthető, illetve internetes szótárak esetében a szócikkek frissíthetők, új információkkal egészíthetők ki. A kiadók által felkínált esetleges szócikk-javítások és letölthető kiegészítések mellett akár egyéni szempontok, tanulási igények is szerepet kaphatnak a bővítésnél. Erre találunk példát a PICDIC képes szótárban, ahol a szócikkek információit saját jegyzetekkel, például a nyelvtanulás során megismert példákkal egészíthetjük ki (10. ábra).

10. ábra. Saját jegyzet beszúrása a PICDIC szótárnál

A mediostruktúra megváltozása

A mediostruktúra megváltozásánál fontos szempont az utaló szócikkek kiváltása hiperhivatkozások, linkek segítségével, amennyiben ez tartalmilag megengedhető, hiszen a médium adottságai lehetővé teszik egyazon információ több szótárrészhez kapcsolódó megjelenítését is. Az elektronikus szótáraknak itt tehát lehetőségük van hiperhivatkozások beépítésére vagy az utalásban szereplő szótárrész azonnali megjelenítésére is.

Az általam vizsgált kétnyelvű szótárak esetében azonban csak elvétve találunk példát a megfelelő hipermedialitás kiépítésére, továbbra is jellemző a hivatkozások linkek nélküli, papíralapú szótárakra jellemző megadása. Vannak azonban olyan esetek, ahol az utalásnak továbbra is fontos szerepe lehet (például a helyesírás megváltozására kívánja felhívni a figyelmet), ekkor tehát hiba lenne a hivatkozott rész azonnali megjelenítése. Azonban itt is indokolt lenne a hiperhivatkozás alkalmazása, mellyel a kívánt szócikk egérkattintással elérhetővé válna. Ezt sajnos például a 11. ábrán bemutatott (MoBiDic4), indokolt hivatkozás feltüntetésénél sem találjuk. Nem indokolt továbbá az elektronikus környezetben az indoklásnál megjelenő rövidítés, a „csak r. h.” megjegyzés feloldásához semmilyen segítséget nem kapunk.

11. ábra. Indokolt hiperhivatkozás a MoBiDic szótárban, sajnálatos módon hiperlink nélkül

Értékelési szempontok az elektronikus szótárak minősítésénél

Az elektronikus és a papíralapú szótárak fent leírt szerkezeti különbségéből adódóan az értékelésnél és a megfelelő szótár kiválasztásánál nem használhatóak csupán a korábban érvényben lévő, nyomtatott szótárakra írt értékelési szempontrendszerek. Az új, elektronikus szótárakra készült értékelési szempontrendszerek összevetésénél (*Crystal*, 1993; *Dringó-Horváth*, 2003a, 2003b; *Engelberg és Lemnitzer*, 2001; *Sleegers és mtsai*, 2000; *Hall*, 2000; *Klosa*, 2001; *Zöfgen*, 1994) azt tapasztaljuk, hogy a megjelenő értékelési szempontok három csoportba sorolhatók:

- a nyomtatott szótáraknál is használatos értékelési szempontok (például a szócikkek száma és aktualitása, kapcsolódó adatok mennyisége stb.),
- szempontok, melyeket az elektronikus környezet hatására egészen más szemszögből kell vizsgálnunk (például az új mediális környezetben adekvát hivatkozási és szócikk-strukturálási lehetőségek, ár/licenc-lehetőségek),
- teljesen új, csak ebben a környezetben megjelenő szempontok (keresési lehetőségek, az adatok megjelenítésének és flexibilitásának lehetőségei stb.).

Egy taneszköz vizsgálatánál azonban médiadidaktikai szempontból fontos elemeznünk, mennyire használható hatékonyan a tanulási folyamat során. Így tehát a modern,

elektronikus szótárak elemzésénél és értékelésénél különösen fontos szempont, hogy vajon hatékonyabb, és ha igen mennyiben hatékonyabb használatuk a nyelvoktatás során, mint a nyomtatott szótáraké. Ezért az általam kidolgozott szempontrendszer a korábban is használatos, főként tartalmi szempontok mellett az újonnan megjelenő szempontokat aszerint osztja két csoportba, mennyire jelentenek tartalmi, illetve tanuláspszichológiai előnyt a felhasználó szempontjából.

Új szempontok, tartalmi és tanuláspszichológiai előnyök nélkül

Elérhető információ, kiegészítő anyag a vásárlás előtt

Fontos értékelési szempont a termék megvásárlásához szükséges információk elérése: hol és milyen formában tudunk tájékozódni a szótárral kapcsolatos legfontosabb, vásárlási döntésünket is befolyásoló információkról. Mint minden egyéb terméknél, ezen a területen is fontos a megbízható, leinformálható kiadó (például weboldal komolysága, kapcsolatfelvétel lehetőségei) és tartalom (például ismert papírszótár alapján készült termékek).

Elengedhetetlen továbbá, hogy az eddigi gyakorlatot követve itt is előre tájékozódhassunk a felhasználói célcsoportról, valamint a szótár fontosabb tulajdonságairól. A korábban megszokott „belelapozgatás” lehetőségének hiányában fontos lenne a részletes ismertető elérhetősége, képekkel, honlapon akár animációkkal/videókkal illusztrálva, melynek leginkább fejlett változata az, amikor a felhasználó – korlátozott mértékben – hozzáfér a szoftverhez a vásárlás előtt (próbaanyag letöltése).

Ahhoz, hogy a szótárat valóban használni tudjuk, egyéb számítógépes termékekhez hasonlóan itt is tájékoztatni kell a vásárlókat a termékhez szükséges minimális hardver- és szoftver-igényekről.

Üzembe helyezés és programkezelés

A szótár használhatóságát és hasznosságát nagymértékben befolyásolják bizonyos technikai tényezők. Ezek közül elsősorban a szótártelepítés és eltávolítás folyamatát szokás megvizsgálni, illetve azt, hogy a szótár telepíthető-e az adott gép merevlemezére, mely után már az adott adathordozó (például CD-ROM, internet) használata nélkül is futtatható a program, jelentősen megkönnyítve ezáltal a szótár rendszeres használatát. Fontos továbbá a felhasználóbarát programkezelés, mely többek között a kezelőfelület nyelvválasztásának lehetőségével, illetve áttekinthető, jó programkezelő felülettel (jól értelmezhető ikonok/gombok) érhető el.

Súgó és használati utasítás

Az elektronikus szótárak– egyéb programokhoz hasonlóan – többnyire tartalmaznak súgó-funkciót, mely a program használatához hivatott segítséget nyújtani. Gyakori azonban, hogy ez a funkció csupán a technikai segítségnyújtásban merül ki, és nem látja el a nyomtatott szótáraknál megszokott szótárhasználati útmutató szerepét, jóllehet a tárolási kapacitás és a médium adottságai azt is lehetővé tennék, hogy a korábbi, főként szöveges útmutatók képekkel, animációkkal, a használatot megkönnyítő és begyakoroltató konkrét feladatokkal egészüljenek ki.

Licence-lehetőségek és ár

Különösen a taneszközök tekintetében érezhetjük az egyre növekvő igényt a többfelhasználós licenc-lehetőségre, mellyel a termékek iskolai, oktatási célokra való

alkalmazása válik egyszerűbbé. A többféle, legális licenccel rendelkező felkínálása azonban a termék árában is visszatükröződik. Az árak egy felhasználó esetében a párszáz (nagy bevásárlóközpontok, áruházláncok polcain megtalálható, kevésbé ismert kiadók termékei) és a néhány ezer forint között mozognak, egyes termékeknek akár a húsz-huszonöt ezer forintot is elérik. A több felhasználói licenc tekintetében azonban nem ritka a több tíz- vagy akár a százezres nagyságrend sem, a korlátlan felhasználást lehetővé tevő licenc-szerződések pedig az öt-hatszázezer forintos értéket is elérik. (2)

Hagyományos szempontok: a szótár tartalmának vizsgálata

Címszavak, kifejezések vizsgálata

A címszavak, kifejezések száma elektronikus szótárak esetében csak nehezen vagy egyáltalán nem vizsgálható, ebben az esetben tehát teljesen a szerző/kiadó által megadott adatokra vagyunk utalva. Amennyiben a szavak, kifejezések mennyisége – így ezek aktualitása és felhasználói szempontból nézett adekvátsága is – megváltoztatható a szótárnál, akkor ez a szempont valamennyit veszíthet jelentőségéből. Ha azonban megmondjuk, milyen komplexitásbeli, illetve egyéb különbségeket mutathat fel a lexikográfusok által készített szócikkek összehasonlítása az egyszerű felhasználó készített kiegészítésekkel, akkor a kiindulási helyzet vizsgálata – különösen a nyelvtanuló szótárhasználó szempontjából – mégis jelentős fontossággal bír.

Mind a nyelvtanuló, mind pedig a nyelvtanár szempontjából igen fontos továbbá a kiindulási állapot aktualitása, valamint hogy az mennyire felel meg egy adott célcsoportra (korosztály, nyelvtanulói célok stb.) nézve. Ilyen irányú tesztelést könnyen végezhetünk a modern nyelvhasználatban előforduló szavakkal (például fontosabb számítógépes szakkifejezések, mint e-mail, weboldal, letöltés stb.), illetve egy adott nyelvi szintnél használható tankönyvszöveg szavainak kikeresésével.

Az egyes szócikkekben megadott információk

Ahogy a nyomtatott szótáraknál, úgy az elektronikus változatoknál is fontos szempont az egyes szócikkekhez tartozó információ mennyisége és minősége, de a flexibilis, felhasználó által bővíthető mikrostruktúra esetén itt is lehetőség van bizonyos korrekcióra. A konkrét elemzéshez a leggyakrabban előforduló információk listáját a fejezet végén található táblázatos elemzési segédanyagban gyűjtöttem össze.

A szócikkek ábrázolása

A jelentésstruktúra vizsgálatánál fontos az átlátható, jól strukturált megjelenítés, illetve a médium-adekvátság vizsgálata (például színek, hangok használata). Szem előtt kell tartani, hogy a gyors áttekinthetőség szempontjából még mindig fontos lehet a tömör megjelenési mód, de az esetlegesen továbbra is szükségesnek vélt rövidítések is könnyen feloldhatóvá válhatnak a médium nyújtotta adottságok kihasználása által, például felugró ablakok segítségével.

További szótárrészek

A digitális környezetben a tárolási kapacitás lehetővé tenné, hogy a szótárhoz kapcsolódó további szótárrészek viszonylag széles körben reprezentálva legyenek, így segítve elő a sokrétűbb felhasználói igények, nyelvtanulói érdekek kielégítését.

A gyakran előforduló további szótárrészeket a fejezet végén található elemzési segédlet 4. pontja sorolja fel, melyből azonban azok az elemek, melyek ismeretére a vásárlás előtt szükségünk van, az 1. pontban olvashatóak. Az „amennyiben szükséges” megjegyzés ott jelenik meg, ahol korábban szó esett a kapcsolódó szövegrész médium-adekvát kiváltásáról például hiperhivatkozások, felugró ablakok segítségével.

Új szempontok, tartalmi és tanuláspszichológiai előnyökkel

Keresési funkciók

Mivel az elektronikus szótárak tekintetében a manuális hozzáférés korlátozottsága miatt a hatékony keresés nagymértékben a felkínált keresési módoktól függ – kiegészítve azok megfelelő felhasználásával –, ezek száma meghatározó szempont az értékelés során. A leggyakrabban előforduló keresési lehetőségek részletes leírását *A makrostruktúra megváltozása* fejezet tartalmazza.

Flexibilitás

Ennél a pontnál beszélhetünk a technikai és a tartalmi flexibilitásról is. A technikai flexibilitás lehetővé teszi, hogy a szótárkezelő program frissített, újabb operációs rendszerekhez alkalmazható verzióit letöltheti a felhasználó, de ennél a pontnál a szótár megjelenítési flexibilitását (színek, betűméret stb. módosítása és mentése) is vizsgálunk kell. A tartalmi oldal ilyen jellegű vizsgálatánál pedig megnézhetjük, hogy az adott szótárba fel tudunk-e venni akár a kiadótól beszerezhető, akár a felhasználó által létrehozott újabb szócikkeket, illetve bővíthető-e szótárprogramunk további szótárakkal.

Multimedialitás

Ennél a kritériumnál az információátadás sokszínűségét, a szöveg mellett esetlegesen megjelenő egyéb médiumokat (kép, mozgókép, hang stb.), illetve ezek szükségességét, célszerűségét vizsgáljuk. Csak a megfelelő minőségű, mennyiségű, egymást megfelelő módon kiegészítő médiahasználat segíti, támogatja a tanulási folyamatot.

Hipermedialitás

Ez alatt az egyes szótárrészek megfelelő összekapcsolását értjük az elektronikus környezet adta új lehetőségekkel:

- a szótárszövegen belüli hiperhivatkozások (linkek) megfelelő alkalmazása, illetve
- hiperhivatkozások használata a szótárszöveg és a külső szótárrészek összekapcsolására (például nyelvtani táblázatok, rövidítésjegyzékek).

További funkciók

Mivel a digitális szótárak esetében a rendelkezésre álló tárolási kapacitásnak többnyire csupán töredékét hasznosítják, így gyakran találkozhatunk egyéb, nyelvtanulási szempontjából többé-kevésbé jól hasznosítható funkciók megjelenésével. A nyelvtanulói érdekeket szem előtt tartva elsősorban az alábbi funkciók megjelenését vizsgáljuk:

- szókincsfejlesztés (interaktív szókincsfejlesztő gyakorlatok, nyelvi játékok, megfelelő technikai háttér esetén akár a felhasználó által éppen kikeresett, tehát megtanulásra érdemes szavakkal),

- kiejtésgyakorlás (kiejtésgyakorlatok például hangzó szöveg alapján hangfelvétel és hangelemzés / összehasonlítás alkalmazásával),
- fordítás (beírt szöveg elektronikus [nyers-]fordítása).

Összefoglaló táblázat az elektronikus szótárak konkrét elemzéséhez

Az 1. táblázat a fent kifejtett 13 pontot igyekszik a konkrét szótárelemzéshez megfelelő formába önteni, hogy a nyelvtanuló, a nyelvtanár, valamint bármilyen szótárhasználó számára könnyebb legyen az eligazodás az elektronikus szótárak dzsungelében, és ki-ki megtalálhassa a saját szükségleteihez, igényeihez leginkább illeszkedő szótárt.

1. táblázat. Összefoglaló táblázat az elektronikus szótárak elemzéséhez

A szótár neve: _____		
Kiadó neve, webcíme: _____		
<i>Új szempontok, tartalmi és tanuláspszichológiai előnyök nélkül</i>		
Elérhető információ, kiegészítő anyag a vásárlás előtt		
Leinformálható kiadó (webcím) és tartalom (például ismert papírszótár alapján)	igen ☐	nem ☐
Információ a célcsoportról, a szótár fontosabb tulajdonságairól (kép, letöltés)	igen ☐	nem ☐
Szükséges minimális hardver-igény megadása	igen ☐	nem ☐
Üzembe helyezés és programkezelés		
Telepítés/eltávolítás nyelve választható, folyamata könnyű (például autorun)	igen ☐	nem ☐
Telepíthető a merevlemezre, ezután a CD-ROM nélkül is használható	igen ☐	nem ☐
Beállítható a programkezelés nyelve	igen ☐	nem ☐
Áttekinthető, jó programkezelő felület, jól értelmezhető ikonok/gombok	igen ☐	nem ☐
Súgó és használati utasítás		
Nem csak technikai, tartalmi kérdéseket is tárgyal (felépítés stb.)	igen ☐	nem ☐
Példák képekkel, esetleg gyakorló feladatokkal (szótárdidaktika)	igen ☐	nem ☐
Licenc-lehetőségek és ár		
Ár egy felhasználó esetén, illetve egyéb licenc-lehetőségek		
<i>Hagyományos szempontok: a szótár tartalmának vizsgálata</i>		
Címszavak, kifejezések vizsgálata		
Szavak és kifejezések száma nyelvenként		
Aktualitásteszt (például számítógépes kifejezésekkel elvégezhető)		
Adott célcsoportnál tesztelés egy aktuális tankönyv szövegével		
Az egyes szócikkekben megadott információk		
Kiejtés (fonetikai írásjelekkel vagy hanggal)	igen ☐	nem ☐
Hangsúly megadása (tipográfiai jelekkel vagy hanggal)	igen ☐	nem ☐
Elválasztás megadása (tipográfiai jelekkel vagy hanggal)	igen ☐	nem ☐
Szófaj, például fn=főnév stb. (médiumnak megfelelően például egér fölé helyezésével)	igen ☐	nem ☐
Főbb nyelvtani alakok megadása főnév, melléknév és ige esetében is	igen ☐	nem ☐
Jelentés	igen ☐	nem ☐
Alak és írásváltozatok (például: Foto, Photo)	igen ☐	nem ☐
Stílusminősítés	igen ☐	nem ☐
Tipikus szóösszetétel	igen ☐	nem ☐
Példamondatok, szóláshasonlatok, közmondások	igen ☐	nem ☐
Szinonimák / antonimák	igen ☐	nem ☐
Időbeni, illetve helyrajzi előfordulás	igen ☐	nem ☐
Fellelhető információk összesen:		
A szócikkek ábrázolása		
Átlátható, jól strukturált, médium-adekvát (például színek, hangok használata)	igen ☐	nem ☐
További szótárrészek		
Fonetikai írásjelek magyarázata (amennyiben szükséges)	igen ☐	nem ☐
Felhasznált rövidítések jelmagyarázata (amennyiben szükséges)	igen ☐	nem ☐
Nyelvtani magyarázatok, táblázatok, szójegyzék (amennyiben szükséges)	igen ☐	nem ☐
Gyakorlatok a szótár használatához	igen ☐	nem ☐
Segédletek például levelek megfogalmazására (megszólítás, példa-levelek stb.)	igen ☐	nem ☐

Új szempontok, tartalmi és tanuláspszichológiai előnyökkel		
Keresési funkciók		
Lapozó-keresés: például a szó kiválasztása a címszavak közül	igen ☐	nem ☐
Keresés keresőszóval	igen ☐	nem ☐
Keresés logikai operátorokkal: például idézőjelben egy egységként keresés stb.	igen ☐	nem ☐
Teljes körű keresés: például a szó megtalálása a példamondatokban stb. is	igen ☐	nem ☐
Ragozott alakok keresése: visszavezetés az alapszóra	igen ☐	nem ☐
Keresés egyéb médiumok használatával (hanganyag, kép)	igen ☐	nem ☐
Keresés a weben: például keresőgéppel vagy további szöszedetek között	igen ☐	nem ☐
Pop-up szótár, szótár Pop-up funkcióval	igen ☐	nem ☐
Keresési lehetőségek összesen:		
Flexibilitás		
Frissítések/kiegészítések beszerezhetőek (például letölthetőek)	igen ☐	nem ☐
További programok (szótárak) kezelése lehetséges	igen ☐	nem ☐
A szótár megjelenítése megváltoztatható (színek, betűméret stb.)	igen ☐	nem ☐
Új szavak vagy kiegészítések felvétele lehetséges	igen ☐	nem ☐
Multimedialitás		
Szöveg	igen ☐	nem ☐
Kép/grafika	igen ☐	nem ☐
Mozgóképek	igen ☐	nem ☐
Hang	igen ☐	nem ☐
Hipermedialitás		
Hiperhivatkozások a szótáron belül	igen ☐	nem ☐
Hiperhivatkozások külső szótárrészekkel (nyelvtani táblázat stb.)	igen ☐	nem ☐
További funkciók		
szókincsfejlesztés (interaktív gyakorlatok például a keresett szavakkal)	igen ☐	nem ☐
kiejtésgyakorlás	igen ☐	nem ☐
fordítás	igen ☐	nem ☐
egyéb:	igen ☐	nem ☐

Szótárdidaktika – új kihívások előtt

„A szótárak a leggyorsabban elérhető, a legszélesebb körben használt és a legolcsóbb nyelvtanulási eszközeink közé tartoznak, de egyben a legnehezebben használhatók közé is” (Wright, 1998, 5. o., a szerző fordítása)

A fenti kijelentés minden szótártípusra, de talán az elektronikus szótárakra nézve különösen igaz. Ha azonban néhány felmérés eredményét tekintjük, észrevehetjük, hogy az átlagos szótárhasználó messzemenőig más felfogást vall a szótárhasználat nehézségeiről. Egy 2000-ben készült felmérés megállapítja (Tombor, 2000, idézi: Hessky, 2001, 13. o.), hogy az eredményes szótárhasználathoz szükséges ismeretek közül a megkérdezettek 47 százaléka az idegen nyelv ábécéjének ismeretét jelöli meg, 40 százalék tartja fontosnak, hogy a felhasználó tudjon olvasni az adott idegen nyelven, és csupán a megkérdezettek 13 százaléka gondolja úgy, hogy szükséges a szótár szerkezetének és a szócikkek felépítésének ismerete. A fenti, sajnos általánosnak mondható szótárhasználói hozzáállást fogalmazza meg Hessky (2009, 15. o.), kiegészítve azzal, hogy a szótárhasználat többnyire csupán egyes ismeretlen szavak kikeresésekor, illetve fordítási feladatok segédeszközeként jelenik meg. Az ilyen és hasonló hamis elképzelések eloszlására, melyek az elektronikus szótárak területén még nagyobb nehézségeket vonhatnak maguk után, égetően szükség van a szótárdidaktika hangsúlyosabb megjelenésére az oktatásban. A megfelelő szótárhasználat képességének kialakítását sürgeti Fóris is, hiszen „sem a szótárhasználat maga, sem a szótárhasználat és a szótárkészítés elvi és gyakorlati kérdései nem szerepelnek kellő súllyal a különböző oktatási programokban.” (Fóris, 2002a, 16. o.), továbbá: „Napjainkban az egynyelvű, kétnyelvű, többnyelvű szótárak használatát, a

nyomatott, illetve elektronikus formában megjelenő szótárak kezelése közti különbségeket a diákok, a nyelvtanulók saját személyes tapasztalataikon keresztül tanulják meg. Könnyen előfordulhat, hogy újfajta szótárakat tanulmányaik során nem ismernek meg, holott nagy segítséget jelenthetne számukra ezek használata. A szótárhasználat sokoldalú képességének kialakítása tehát ugyanolyan jelentőséggel bír, mint az informatika területén való jártasság.” (Fóris, 2002a, 74. o.)

A szótárdidaktika funkciója, legfőbb feladata, hogy a felhasználó elsajátítsa az eredményes, hatékony szótárhasználatot. Ennek a folyamatnak az elemeit – az egyes részcélokat – a következőképpen foglalhatjuk össze (Fóris, 2002a, 73–75. o.; Gonda, 2009; Hessky, 2009, 16–17. o.; Schaefer, 2001, 255–257. o.; Zöfgen, 1994, 7. o.):

A felhasználónak ismernie kell a különféle szótártípusokat, a bennük található, elérhető információkat, tudni kell, melyik szótárt milyen céllal érdemes használni.

A felhasználónak el kell sajátítania a lexikográfiai adatok kikeresésének alapvető képességét, ismernie kell a különféle keresési technikák alkalmazását, tudnia kell helyesen keresni az egyes szótárakban.

A felhasználónak tisztában kell lennie az egyes szótárak felépítési sajátosságaival, rendezési elvével, a szótárszövegek tipikus jellemzőivel, az egyes szócikkek felépítésével, tehát az egyes szótártípusok szövegének, kódrendszerének megfejtésével.

A felhasználóban ki kell alakítani újfajta szótárral szembeni kritikai hozzáállást, hogy képessé váljon a felkínált találatok megfelelő értelmezésére, szelektálására.

A helyes szótárhasználat gyakorlása és fejlesztése hozzájárulhat ahhoz, hogy egyre több jó, valóban felhasználóbarát szótár születhessen.

Mindezek a fő funkciók és célok ugyanúgy érvényesek a papír, mint az elektronikus szótárak területén, jóllehet ez utóbbi csoportnál némiképp más értelmezést nyernek. A keresési módok elsajátításánál a felkínált keresési lehetőségek célszerű kihasználásán túl a szótárprogram kezelőfelületének megfelelő elsajátítását is értjük (például több szótár együttes kezelése, súgó funkció, egyes funkciók felismerése képekről/ikonokról stb.). A szótár szerkezeti sajátosságainál, a szótárszöveg dekódolásánál az új, csak ebben a környezetben megjelenő elemeket is figyelembe kell venni (a szerkezet flexibilitása, információ bővíthetősége például hiperlink használatával, színek/hangok használata az információ strukturálására stb.). A szótárhasználatra való felkészítést ki kell bővítenünk a szótárírási alapismeretekkel, hiszen a szótárhasználó a flexibilis szótárszerkezet következtében igen könnyen szótáríróvá is avanszálhat, így válva közvetlen, aktív résztvevővé a felhasználói igényeket szem előtt tartó, felhasználóbarát szótárak kidolgozásában. A szótárakkal szembeni kritikai, érdemben szelektálni tudó hozzáállás kifejlesztése pedig a több szótárat együttesen kezelő programok, illetve a bővíthető tartalmú szótárak világában (főleg több felhasználó által, interneten) még nagyobb jelentőséget nyer. Fontos foglalkozni továbbá a média adottságaiból eredő újfajta felhasználói viselkedésformákkal is, mint például azzal a jelenséggel, hogy az információk gyors kereshetősége következtében háttérbe szorul a kikeresett információk alaposabb feldolgozása és a kívánt rögzülés, hiszen szükség esetén úgyszólván újra gyorsan elérhetővé válnak (Rüschhoff és Wolff, 1999, 117. o.). A fent említett különbségek tehát a direkt szótárhasználatot célzó (a szótárra vonatkozó) és az indirekt szótárhasználatot követelő (a szótár segítségével megoldandó) feladatokban is meg kell mutatkoznak (vesd össze: Gonda, 2009).

Zárszó

A modern, elektronikus szótárakat is szem előtt tartó, vagy éppen ezekre épülő szótárdidaktika képes tehát döntően befolyásolni ezen termékek minőségi fejlődését, a mediális környezetet kihasználó, valóban egyéni igényekhez, felhasználói célokhoz szabható elektronikus szótár létrejöttét.

Ezt a folyamatot szerettem volna felerősíteni a mediális környezet által befolyásolt megfelelő értékelési szempontok, valamint a szótáridaktika új irányvonalainak körvonalazása révén, hiszen Hall majd' 10 éve írt mondatai ma is aktuálisak és érvényesnek mondhatók: A tökéletes elektronikus szótár még nem létezik, és talán nem is fog. A nyomtatott szótárakhoz hasonlóan folyamatosan jelennek meg a különböző felhasználó-csoportoknak, különböző felhasználói célokra írt szótárak, és a számítástechnika egyéb területeihez hasonlóan a fejlődés itt is óriási sebességgel halad (Hall, 2000, 89. o.).

Jegyzet

(1) Az ezen a téren szükséges elméleti ismeretanyag és gyakorlati tudás megszerzésére irányuló közös európai erőfeszítések jól tükrözik a probléma időszerségét és súlyát (a pedagógusok informatikai kom-

petenciáját meghatározó közös európai keretek kidolgozásáról lásd: Kárpáti és Hunya, 2009a, 2009b).

(2) A kiadói honlapokon található, 2010-re érvényes információk alapján.

Irodalom

Crystal, D. (1993): *Die Cambridge Enzyklopädie der Sprache*. Campus Verlag, Frankfurt.

Dringó-Horváth Ida (2003a): *Wechselwirkung von Fachdidaktik und Technik im Zeitalter des Computers. Analyse und Evaluation des modernen Lehr- und Lernmediums „Elektronisches PC- Wörterbuch“ für Deutsch als Fremdsprache*. Ph.D disszertáció. Kézirat. ELTE BTK Germanisztikai Doktori Iskola, Budapest.

Dringó-Horváth Ida (2003b): *Analyse und Evaluation des elektronischen PC-Wörterbuches als modernes Lehr- und Lernmedium für DaF*. In: Orosz, M. és Herzog, A. (szerk.): *Jahrbuch der ungarischen Germanistik*. ELTE Germanistisches Institut, Budapest. 316–338.

Engelberg, S. és Lemnitzer, L. (2001): *Lexikographie und Wörterbuchbenutzung*. Stauffenburg, Tübingen.

Fóris Ágota (2002a): *Szótár és oktatás*. Iskolakultúra, Pécs. 2010. 11. 30-i megtekintés, Iskolakultúra, http://www.iskolakultura.hu/ikultura-folyoirat/documents/books/szotar_es_oktatas.pdf

Fóris Ágota (2002b): *A szótárfogalom megváltozásáról*. *Modern Filológiai Közlemények*, 7. 2. sz. 5–19.

Gonda Zsuzsa (2009): *A szótárhasználati kompetencia elsajátítása és fejlesztése*. *Anyanyelv-pedagógia*, 2 sz. 2010. 11. 30-i megtekintés, Anyanyelv-pedagógia, <http://www.anyanyelv-pedagogia.hu/cikkek.php?id=160>

Hall, C. (2000): *German dictionaries for the PC. A survey from the perspective of the language learner*. *German as a Foreign Language*, 2. sz. 64–100. 2010. 11. 30-i megtekintés, *German as a Foreign Language*, <http://www.gfl-journal.de/2-2000/hall.html>

Hessky, R. (2001): *Wie viele Wörterbücher braucht der Mensch? Überlegungen zur Wörterbuchkultur*. In: Szigeti, I. (szerk.): *Germanistische Linguistik aus dem Ambrosianum. Festschrift für György Hell*. PPKÉ BTK, Piliscsaba. 9–28.

Hessky, R. (2009): *Wortschatzarbeit – mit oder ohne Wörterbuch?* In: Feld-Knapp Ilona (szerk.): *Deutsch als Fremdsprache. Sprachdidaktische Überlegungen zu Wortschatz und Textkompetenz*. UDV, Budapest. 12–22.

Kárpáti Andrea és Hunya Márta (2009a): *Kísérlet a tanárok IKT-kompetenciája közös európai referenckeretének kialakítására – a U-Teacher Projekt I*. *Új Pedagógiai Szemle*, 59. 2. sz. 95–106.

Kárpáti Andrea és Hunya Márta (2009b): *Kísérlet a tanárok IKT-kompetenciája közös európai referenckeretének kialakítására – a U-Teacher Projekt II*. *Új Pedagógiai Szemle*, 59. 3. sz. 83–119.

Klosa, A. (2001): *Qualitätskriterien der CD-ROM-Publikation von Wörterbüchern. Hypertext, Internet und SGML/XML für die Produktion und Publikation digitaler Wörterbücher*. In: Lemberg, Schröder és Storrer (szerk.): *Chancen und Perspektiven computergestützter Lexikographie*. Niemeyer, Tübingen. 93–102.

Klosa, A., Lemnitzer, L. és Neumann, G. (2008): *Wörterbuchportale – Fragen der Benutzerführung*. In: Klosa, A. (szerk.): *Lexikografische Portale im Internet*. *OPAL Sonderheft*, 2008/1 sz. 5–35. 2010. 11. 30-i megtekintés, *OPAL Sonderheft*, <http://www.ids-mannheim.de/pub/laufend/opal/privat/opal08-1.html>

Prószyński Gábor (1997): *Szótárírási szempontok a számítógépes nyelvi programok korában és korábban*. In: Kiss G. (szerk.): *Kiss Lajos-émlékkönyv*. Budapest. 326–335.

Prószyński Gábor és Kis B. (1999): *Számítógéppel emberi nyelven*. SZAK Kiadó, Bicske.

Prószyński Gábor (2004): *Az elektronikus papírszótártól az „igazi” elektronikus szótárak felé*. In: Fóris Á. és Pálffy M. (szerk.): *A lexikográfia Magyarországon*. Tinta Kiadó, Budapest. 81–88.

Rüschhoff, B. és Wolff, D. (1999): *Fremdsprachenlernen in der Wissensgesellschaft: zum Einsatz der Neuen*

Technologien in Schule und Unterricht. Hueber, Ismaning.

Schaeder, B. (2001): Wörterbucharbeit im Unterricht Deutsch als Fremdsprache. In: Kühn, P. (szerk.): *Wortschatzarbeit in der Diskussion. Studien zu Deutsch als Fremdsprache V* (Germanistische Linguistik 155-156/2000). Olms, Hildesheim. 249–280.

Schall, N. (2007): *Was können elektronische Wörterbücher leisten? Ein Evaluationsverfahren und seine Erprobung an englischen und deutschen einsprachigen Wörterbüchern auf CD-ROM.* Ph.D disszertáció. Kézirat. Philosophische Fakultät der Friedrich-Alexander-Universität, Erlangen-Nürnberg. 2010. 11. 30-i megtekintés, http://www.opus.ub.uni-erlangen.de/opus/volltexte/2007/701/pdf/Natalia_SchallDissertation.pdf

Slegers, P., Gödert, W., Oßwald, A. és Rösch, H. (2000): Eviit@ : Evaluation elektronischer Informationsmittel. *Bibliothek. Forschung und Praxis*, 24. 1. sz. 63–86. 2010. 11. 30-i megtekintés, http://www.bibliothek-saur.de/2000_1/63-87.pdf

Wiegand, H. E. (1998): *Wörterbuchforschung. Untersuchungen zur Wörterbuchbenutzung, zur Theorie, Geschichte, Kritik und Automatisierung der Lexikographie.* Erster Teilband. Berlin – New York.

Wright, J. (1998): *Dictionaries. Resource Books for Teachers.* Oxford University Press, Oxford.

Würffel, N. (2010): Deutsch als Fremd- und Deutsch als Zweitsprache-Lernen in elektronischen Lernumgebungen. In: Krumm, H.-J., Fandrych, Ch., Hufeisen, B. és Riemer, C. (szerk.): *Deutsch als Fremd- und Zweitsprache. Ein internationales Handbuch.* De Gruyter, Berlin. 1226–1242.

Zöfgen, E. (1994): Lernerwörterbücher in Theorie und Praxis. In: *Lexicographica Series Maior*, 59. Tübingen.

Felhasznált elektronikus szótárak

Akadémiai Kiadó Rt. – Scriptum Informatika Rt.: GIB szótársorozat.

Német-Magyar Hangoszsótár

Angol-Magyar Nagyszótár (Ország)

Akadémiai Kiadó – Netszótárak sorozat. 2010. 11. 30-i megtekintés, <http://www.szotar.net>

Babylon Ltd.: Babylon szótár

Angol, Német és Magyar szószeredetek

Cyberstone Entertainment Kft.: Magyar-Német/Német-Magyar Hangoszsótár

Informania Digitalmedia Kiadó Kft: Katedra szótársorozat (Német Szótár, Angol Szótár)

MorphoLogic: MobiMouse 6.0 – A fordító egér szótársorozat

Angol egyetemes szótár (Lázár–Varga)

Angol Akadémiai Nagyszótár (Ország)

Német-Magyar kézisótár (Hessky)

Német üzleti nagyszótár

MorphoLogic: MoBiDic 4.0 Német-Magyar kézisótár (Hessky, jelenleg már nem kapható)

Profí-Média Kft.: PICDIC képes szótárak

Angol-Magyar multimédia képes szótár 2.0

Német-Magyar multimédia képes szótár 2.0

SZTAKI: Angol-Magyar; Német-Magyar szótár. 2010. 11. 30-i megtekintés, <http://szotar.sztaki.hu/index.hu.jhtml>

Kiadói weboldalak

Akadémiai Kiadó. 2010. 11. 30-i megtekintés, <http://www.akkrt.hu>

Informania Digitalmedia Kiadó Kft. 2010. 11. 30-i megtekintés, <http://www.informania.hu>

Morphologic Kft. 2010. 11. 30-i megtekintés, <http://www.morphologic.hu>

Profí-Média Kft. 2010. 11. 30-i megtekintés, <http://www.profi-media.com>

Scriptum Informatika Rt. 2010. 11. 30-i megtekintés, <http://www.scriptum.hu>

Dringó-Horváth Ida

Károli Gáspár Református Egyetem, BTK, Német Nyelv és Irodalom Tanszék